

به کوشش: مجید غلامی - بیس

سرشناسه: غلامی جلیسه، مجید، ۱۳۵۷ - گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور: کتابشناسی ترجمه‌های متون حدیث شیعه/ به کوشش مجید غلامی جلیسه.
مشخصات نشر: قم: انتشارات عطف، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۴۷۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۲۷-۲-۰
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: نمونه.
موضوع: حدیث شیعه - کتابشناسی
رده بندی کنگره: ۷۸۳۵/الف ۸۱۳۹۴
رده بندی دیویی: ۱۶/۲۹۲
شماره کتابشناسی ملی: ۶۵-۲۱۵۰

عنوان: کتابشناسی ترجمه‌های متون حدیث شیعه

به کوشش: مجید غلامی جلیسه

ناشر: عطف با همکاری پژوهشکده علوم و معارف حدیث

نوبت چاپ: اول - دی ماه ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۲۷-۲-۰

ناظر چاپ: فاطمه بیگدلی

چاپ و صحافی: چاپخانه بوستان کتاب

فهرست

۷	پیش گفتار
۹	پیش درآمد
۱۷	حدیث شیعہ
۲۹۵	ادعیه
۴۵۵	نمایه

پیش‌گفتار

روز و شب محرم تو کلک و دوات سال و مه مونس تو رحل و کتاب

در تعریف کتاب، آن را صفحاتی کاغذین که متنی بر روی آنها نوشته شده است، معنا کرده‌اند؛ اما این تعریف، ناظر به ساختار مادی کتاب است و هرگز نمی‌تواند جایگاه معنوی آن را به شایستگی نمایان سازد. واقعیت این است که اگر کتاب را بازتاب دهنده عصاره دانش و فرهنگ و تجربیات ممتد آدمیان از هستی و دستاورد عقل بشر بدانیم، توانسته‌ایم تعریفی نزدیک به واقع از آن ارائه دهیم. دفتر و قلم که در دستان انسان‌ها نقش آفرینی می‌کنند، نمادی از یک واقعیت مهم‌تر هستند که در جهان هستی وجود دارد؛ آن‌جا که هر چه قرار بوده بر قلم تقدیر جاری شود، بر لوح عالم (لوح محفوظ) نگاشته شده است. تناسب این دو، در این است که یکی حاوی حقایق و واقعیت‌های جهان تکوین و دیگری حاوی رهاورد خرد انسان است. شاید از همین رو باشد که در آخرین پیام آسمانی، از هر دو کتاب، به فراوانی یاد شده است: «و انما أنزلنا إليك الكتاب بالحق»^۱ و نیز بسامد فراوان واژه کتاب در قرآن - که ۲۵۹ بار و به یکصد و سی و یک مستقلاً، ۵۱۳ بار است - نشان از اهمیت، جایگاه و نقش آفرینی «نوشته» و «نوشتن» در جهان واقع و جهان اندیشه و معرفت دارد.

کتاب، از یک سو مظهر مدنیت و توسعه و پیشرفت و دستاورد تلاش بی‌وقفه انسان در حوزه اندیشه و عمل است، و از سوی دیگر، عامل اصلی خرد و اندیشه و رشد و توسعه است و داد و ستدی دو سویه با انسان دارد. کتاب، استعدادها، آدمیان را شکوفا می‌کند و ظرفیت و توانشان را دوچندان می‌نماید، و متقابلاً انسان، کتاب را پله به پله به تا بی‌نهایت ارتقا می‌دهد. کتاب، بهترین دستاورد ممکن اندیشه بشر در فراخنای تاریخ است. دانش و ادب و فرهنگ، مرهون کتاب و کتابت است، و شاید از همین روست که خدای بزرگ، به قلم و سطوری که می‌نگارند، سوگند یاد کرده است: (ن و القلم و ما یسطرون)^۲. کتاب، یک رسانه فراگیر و ماندگار، و صادق‌ترین امانتدار انتقال دهنده میراث یک ملت است. در یک کلام، کتاب، آینه تمام‌نمای داشته‌های یک قوم و ملت و نشانه بالندگی و ژرفایی است. آینه‌ای که آن است، و بدون کتاب، هویت هیچ ملتی تعریف دقیق نمی‌یابد و فرهنگ و ادب آن، دست‌نوشته هجوم بیگانه و تغییر می‌شود.

آنچه در برابر دیدگان خوانندگان گرامی است، کتابشناسی ترجمه‌های متون حدیث شیعه است. حدیث دومین میراث بزرگ تمدنی اسلام و از منابع دانش مسلمانان است. مسلمانان، در طول تاریخ فعالیت‌های علمی‌شان، به حدیث، اهتمام ویژه داشته‌اند و از جمله به ترجمه آن به زبان‌های دیگر و از جمله به زبان فارسی اقدام کرده‌اند.

گروه ترجمه پژوهشکده علوم و معارف حدیث، که رسالت اصلی‌اش ترجمه کتاب‌های حدیثی به زبان‌های زنده دنیا است، فعالیت خود را «ترجمه حدیث و به سامان کردن هر چه بدان ارتباط دارد» قرار داده است. این گروه، علاوه بر ترجمه حدیث به زبان‌های گوناگون، خود را موظف می‌داند که در حوزه مباحث نظری ترجمه متون دینی نیز به فعالیت بپردازد و با

۱. بقره، ۵۳.

۲. نساء، ۵۰۱.

۳. قلم، ۱ و ۲.

بهره گرفتن از دیدگاه‌های استادان فن و تجربیات فراوان موجود در زمینه ترجمه متون دینی، به ارتقای دانش و انتقال تجربه در عرصه ترجمه متون دینی یاری برساند، و پیشینه ترجمه متون دینی، بخصوص ترجمه حدیث را نیز بکاود. از این رو، اقدام به تهیه طرح «کتابشناسی ترجمه‌های متون حدیثی به زبان فارسی» نمود.

کتابشناسی و اطلاع از پیشینه علمی هر کاری، چند سود دارد: جویندگان هر موضوعی، از پیشینه کارنیاکان علمی‌شان آگاه می‌شوند، و تجربیات گذشتگان را به دست می‌آورند، بویژه در ترجمه که یافتن برابر نهاد برای واژگان و عبارت‌ها کاری دشوار است و مخصوصاً در ترجمه متون دینی که این دشواری چند برابر است؛ از کارهای تکراری جلوگیری می‌شود، امکان مقایسه و شناخت ضعف‌ها و قوت‌ها فراهم می‌گردد، و سرانجام، تحولات تاریخی یک پدیده یا دانش و عوامل اثرگذار بر آن، روشن می‌گردد.

از این رو، طرح اولیه این کتابشناسی، با همراهی و همدلی تنی چند از کتاب‌پژوهان تدوین و برنامه‌ریزی شد و سرانجام به اجرا درآمد. ترجمه‌های فارسی کتاب‌های حدیث، عم از خطی و چاپی و کهن و جدید، شناسایی و در این دفتر معرفی شدند. کار کتابشناسی نسخه‌های خطی ترجمه حدیث را نسخه‌پژوه ارجمند، حجت الاسلام و المسلمین آقای علی صرایی بر عهده داشت، و نسخه‌های چاپی را فاضل گرمای جناب آقای محمد قنبری آغاز کرد که بر نیمه‌های راه، به کتاب‌پژوه فاضل، جناب آقای مجید غلامی جلیسه واگذار گردید و به مدد الهی به انجام رسید. به یکایک این گرامیان دست‌مربزاد می‌گوییم و توفیق و کامرانی روزگارشان را از خدای بنده‌نواز طلب می‌کنیم.

و من الله التوفیق و علیه التکلان!

محمد مرادی

مدیر گروه ترجمه پژوهشکده علوم و معارف حدیث

اسفند ۱۳۸۸

پیش در آمد

تاریخ ترجمه متون دینی به زبان فارسی

اطلاعات ما در خصوص ترجمه متون دینی به زبان فارسی خصوصاً در اوایل ورود اسلام به ایران اطلاعات متفن و فراوانی نیست. معقول آن است که همزمان با ورود اسلام به این سرزمین و مسلمان شدن مردم ایران، اولین گام‌ها در خصوص ترجمه برداشته شده است.

روایتی از ابوحنیفه نقل شده که بیان می‌دارد، نخستین بار ایرانیان از طریق سلمان فارسی و ترجمه وی از قرآن مجید با این کلام آسمانی آشنایی پیدا کرده‌اند، که گواهی صادق بر این قضیه است. متن روایت این گونه است:

روی آن اهل فارس، کتبوا الی سلمان الفارسی، أن یکتب لهم الفاتحة بالفارسیة، فکتب لهم: بسم الله الرحمن الرحیم، به نام یزدان بخشاینده، فکانوا یقرأون ذلك فی الصلاة، حتی لانت الستهم و بعد ما کتب، عرضه علی النبی (ص)^۱.

اسفرائینی آورده است:

سلمان فارسی از مصطفی (ص) استواری خواست تا قرآن به پارسی به قوم خویش نویسد، وی را دستوری داد. چنین گفتند که وی قرآن بنیشت. پارسی آن اندر زیر آن بنیشت. آنکه به آخر بنیشت: هذا القرآن الذی انزل علی محمد. این است قرآن که من و فرستاده آمده است بر محمد (ص).

در منابع مختلف آمده است که مردم ایران، در ابتدای قبول اسلام، قرآن را به زبان فارسی می‌خواندند و بعدها بر اثر تمرین و غلبه زبان عربی بر این فرهنگ متن قرآن را به زبان عربی قرائت می‌نموده‌اند.

در کتاب **البیان و التبیین** جاحظ آمده است که موسی بن سیار اسواری قرآن را به فارسی تفسیر می‌نموده است.^۲

اولین مکتوب به جا مانده از جور زمان از ترجمه قرآن به زبان فارسی همان مترجم آستان قدس رضوی است، که احتمالاً کهن‌ترین ترجمه کشف شده از قرآن است. این ترجمه بر اثر زبان‌شناختی و سبک‌شناسی اهل فن در فاصله زمانی بین سالهای ۲۵۰ تا ۳۵۰ ق. کتابت شده است. این ترجمه را دکتر علی رواقی در دو مجلد به سال ۱۳۶۴ ش. در تهران منتشر کرده است.

دومین اثر به جای مانده از ترجمه قرآن به زبان فارسی، ترجمه‌ای است که به **ترجمه تفسیر طبری** شهرت یافته است و مشتمل بر یک‌دوره ترجمه آیات قرآن و برخی قصص و شأن نزول‌ها و مطالب مختلف دیگر است. در مقدمه این اثر آمده است که منصور بن نوح سامانی آن‌گاه که در حدود سال ۳۵۲ ق. از بغداد تفسیر طبری را در چهل مصحف درازدامن برایش آوردند، خواندن آن را دشوار یافت. از این روی از عالمان و دانشمندان فرارود جواز ترجمه آن را استفتا نمود و ایشان هم خواندن و نوشتن تفسیر قرآن را به پارسی برای کسی که تازی نداند، روا شمردند.

به هر حال به نظر می‌رسد قرن چهارم هجری قمری را باید مبدأ نهضت ترجمه متون دینی به زبان فارسی فرض نمود، هر چند این حرکت به نظر بسیار بطی می‌رسد و بیشتر بر محور قرآن و متون تفسیری بوده است. جالب توجه آن که بر اساس شواهد به جای مانده ترجمه متون حدیثی به صورت کلی و متون حدیثی شیعه به صورت اخص، آن‌چنان که باید به صورت کامل در کانون توجه نبوده است.

۱. المبسوط: ۱ / ۳۲.

۲. البیان و التبیین: ۱ / ۱۳۹.

سیر تطور ترجمه‌های متون حدیثی شیعه تا قرن دهم هجری

در یک دسته‌بندی ابتدایی دوره‌های ترجمه متون حدیثی شیعه را می‌توان به پنج بخش تقسیم نمود:

دوره اول یا دوران فترت، که از ابتدای قرن اول هجری قمری تا ابتدای قرن چهارم هجری را شامل می‌گردد. در این دوران به قراین می‌توان پی‌برد که برخی از آثار شیعی ترجمه شده است، اما متأسفانه اثری از این نوع ترجمه‌ها در دست نیست.

دوره دوم یا دوران شروع که از ابتدای قرن چهارم تا ابتدای قرن دهم هجری قمری را شامل می‌گردد. در این دوران ترجمه متون دینی شکل دقیق‌تری به خود گرفته و مترجمان رفته رفته توجه و علاقه بیشتری برای ترجمه متون حدیثی پیدا نموده‌اند. ترجمه‌های به جای مانده در این دوران، گواه بر این مهم است که بیشتر کارهای ترجمه، سفارش شده پادشاهان و اشخاص متمکن است، و هنوز ترجمه متون به طور کامل جنبه عمومی پیدا نکرده است.

دوره سوم یا دوران رشد، از ابتدای قرن دهم تا ابتدای قرن سیزدهم هجری قمری را شامل می‌گردد. به جهت نفوذ مذهب تشیع در حاکمیت مکتب حدیثی شیعی رشد فراوانی یافته و مترجمان با توجه به سوابق این فن از دقت نظر بالاتری جهت ترجمه یک متن برخوردار گردیده و اقبال عمومی به این نوع از آثار بیشتر شده است.

دوره چهارم یا دوران استكمال، از ابتدای قرن سیزدهم تا انتهای همین قرن را شامل می‌گردد. در این دوران اقبال عمومی به ترجمه‌های متون حدیثی شیعه بیشتر شده و مترجمان در صدد تعریف چهارچوب و سبک و سلیقه بیشتری برای نگارش متن‌های مترجم می‌باشند.

دوره پنجم یا دوران اوج، متعلق به قرن چهاردهم و پانزدهم هجری قمری است. در این دوره علاوه بر اقبال عمومی به ترجمه متون حدیثی شیعه، مترجمان بسیاری نیز به این مهم روی آورده‌اند و با توجه به شیوه‌های گذشتگان سعی را به انجام روشهای علمی‌تر و اصولی‌تر در ترجمه‌های متون حدیثی دارند.

فهرست عنوان‌های ترجمه‌های متون حدیثی شیعه تا قرن دهم

فهرست عنوان‌های ترجمه‌های متون حدیثی شیعه تا ابتدای قرن یازدهم هجری قمری:

قرن ششم

ترجمه دیوان امیرالمؤمنین (ع)، مترجم: ناشناخته.

روح الأحباب و روح الالباب فی شرح الشهاب، مترجم: حسین بن علی نیشابوری.

قرن هفتم

اوراد فتحیه، مترجم: علی بن شهاب الدین همدانی.

ترجمه دعوات الأسماء، مترجم: فخرالدین بغدادی.

ترجمه رساله ذهبیه، مترجم: ناشناخته.

ترجمه مصباح المتهجد، مترجم: ناشناخته.

قرن هشتم

احادیث نبوی، مترجم: ناشناخته.

ترجمه حدیث مصافحه، مترجم: علی رامتینی.

ترجمه دعوات الأسماء، مترجم: محمد بن سعید ساوجی.

ترجمه صد کلمه علی (ع) به نظم، مترجم: ناشناخته.

ترجمه العوالم الخمس الکلیه، مترجم: برهان بن عبدالصمد بغدادی.

ترجمه مختصر مصباح المتهجد، مترجم: ناشناخته.

ترجمه منظوم وصایای امیرالمؤمنین (ع) به امام حسین (ع)، مترجم: محمد بن سعید ساوچی.

چهل حدیث، مترجم: علی بن شهاب الدین همدانی.

دره المعالی فی ترجمه الالهی، مترجم: محمد بن سعید ساوچی.

صحیفه سجاده، مترجم: ناشناخته.

فرمان مالک اشتر، مترجم: حسین بن محمد علوی آوی.

کفایة المؤمنین فی معجزات الأئمة المعصومین (س)، مترجم: محمد شریف بن حسام خادم.

قرن نهم

احادیث نبوی، مترجم: ناشناخته.

اخبار و احادیث و حکایات در فضایل اهل بیت (س) و مناقب اولاد بتول، مترجم:

عبدالملک بن اسحاق واعظ قمی.

ترجمه خطبه البیان، مترجم: ناشناخته.

ترجمه دیوان امیرالمؤمنین (ع) به نظم، مترجم: شوقی تبریزی.

ترجمه صد کلمه عدل (ع) به نظم، مترجم: ناشناخته.

ترجمه صد کلمه علی (ع) به نظم، مترجم: حسین بن حسن مراغی.

ترجمه صد کلمه عی (ع) به نظم، مترجم: عبدالله هروی.

ترجمه منظوم خطبه البیان، مترجم: شاپور کاشانی.

کشف الاحتجاج، مترجم: فتح الله بن محمد کاشانی.

ترجمه نهج البلاغه، مترجم: ناشناخته.

ترجمه وصایای پیامبر اکرم (ص) به امام علی (ع)، مترجم: ناشناخته.

شرح دعای صباح، مترجم: قاسم بن میرک دهمانی.

صحیفه سجاده، مترجم: ناشناخته.

غرفه الحصن الحصین، مترجم: عبدالله بن عبدالرحمن حسینی.

کلمات علیه غراء، مترجم: مکتبی شیرازی.

گنج گوهر، مترجم: ندیمی.

معراجیه، مترجم: محمد بن محمد بن عبدالله موسوی.

قرن دهم

آثار الأخیار، مترجم: علی بن حسن زواره‌ای اصفهانی.

اربعمون شهید اول، مترجم: علی بن حسن زواره‌ای اصفهانی.

ترجمه آداب سفر، مترجم: علی بن حسن زواره‌ای اصفهانی.

احتجاج، مترجم: احمد غفاری مازندرانی.

اربعمون حدیثا، مترجم: فخرالدین حسینی جرجانی.

اربعمون حدیثا، مترجم: حسن بن محمود شاملو.

اربعمون حدیثا، مترجم: عادل بن علی خراسانی شیرازی.

اربعمون حدیثا فی فضل زیارة الامام الرضا (ع)، مترجم: عبدعلی بن محمود چاپلی.

انوار السرائر، مترجم: ولی الله بن نعمت الله حسینی رضوی حائری.

انوار العقول فی اشعار وصی الرسول، مترجم: حسین بن معین الدین میبدی یزدی.

ترجمه اربعمون حدیثا، مترجم: فخرالدین حسینی جرجانی.

ترجمه عدة الداعی و نجاح الساعی، مترجم: محمد بن عبدالکریم انصاری استرآبادی.

ترجمه غرر الحکم و درر الکلم، مترجم: محمد بن محمد بن قوام انصاری.

ترجمه قصیده عینیه، مترجم: ناشناخته.

- ترجمه مختصر مصباح المتهجد، مترجم: ناشناخته.
- ترجمه مزار شهید اول، مترجم: ناشناخته.
- ترجمه مکارم الأخلاق، مترجم: عبدالحی بن عبد الوهاب اشرفی استرآبادی.
- ترجمه منظوم صد کلمه علی(ع)، مترجم: عادل بن علی خراسانی شیرازی.
- ترجمه منظوم کلمات قصار علی(ع)، مترجم: ناشناخته.
- ترجمه مهج الدعوات و منهج العبادات، مترجم: حسین بن عبدالحق الهی اردبیلی.
- ترجمه نثر اللالی، مترجم: ناشناخته.
- ترجمه نهج البلاغه، مترجم: ناشناخته.
- ترجمه نهج البلاغه، مترجم: حسین بن عبدالحق الهی اردبیلی.
- تنبيه الغافلین و تذکرة العارفين، مترجم: فتح الله بن شکرالله کاشانی.
- چهل حدیث، مترجم: ابوتراب بن ابوالمحسن حسینی ازغدی.
- چهل حدیث، مترجم: سیف الدین حسینی.
- چهل حدیث، مترجم: سیف الدین هروی.
- چهل حدیث حضرت علی(ع)، مترجم: حسین بن سیف الدین هروی.
- چهل حدیث منظوم نبوی در فضایل حضرت علی(ع)، مترجم: عبداللطیف بیرجندی.
- حلیة الریاحین در ترجمه کلام امیرالمؤمنین(ع)، مترجم: محمد بن ابی طالب استرآبادی.
- حلیة المؤمنین فی ترجمه روضة الواعظین، مترجم: علی بن حسن زوارهای اصفهانی.
- خزانة الأسرار، مترجم: محمد بن بهاءالدین علی قاری.
- روضه الابراج، مترجم: علی بن حسن زوارهای اصفهانی.
- شرح مناجات امام علی(ع)، مترجم: ابراهیم بن قاسم بن میرک امینی.
- شرح نهج البلاغه، مترجم: عزالدین بن جعفر بن شمس الدین املی.
- صحیفه المحبّة، مترجم: سائل ناشناخته.
- صحیفه سجادیه، مترجم: ناشناخته.
- عمل السنّة، مترجم: ناشناخته.
- محاسن الآداب فی ترجمه مکارم الأخلاق، مترجم: محمد بن عبدالکریم انصاری استرآبادی.
- مصایح الهدی، مترجم: ابن همام شیرازی شیعه.
- مفتاح النجاح، مترجم: علی بن حسن زوارهای اصفهانی.
- مکارم الکرائم، مترجم: علی بن حسن زوارهای اصفهانی.
- نظم الجواهر، مترجم: ابراهیم بن جلال الدین قاسم امینی.
- هدایة العارفين، مترجم: ابن همام شیرازی شیعی.

پیشینه تحقیق

تاکنون مقالات فراوانی به صورت موردی به مبحث ترجمه‌شناسی متون حدیث شیعه پرداخته‌اند، از باب نمونه به موارد زیر اشاره نمود:

سخنی درباره منیه المرید و ترجمه‌های آن. رضا مختاری. نور علم، ش. ۳۲، شهریور، ۱۳۶۸ش. صص. ۱۰۲ - ۱۱۹.

مسکن الفؤاد و ترجمه‌های فارسی آن. رضا مختاری. نشر دانش، فروردین و اردیبهشت، ۱۳۶۷ش. صص. ۴۲ - ۴۵.

ترجمه‌های نهج البلاغه. درسهایی از مکتب اسلام، ش. ۲، سال ۳۷، ۱۳۷۶ش. صص. ۵۸ - ۶۵.

ترجمه‌های مفتاح الفلاح و ترجمه آقا حسین خوانساری. علی صدراپی خویی. علوم حدیث، ش. ۱۱، بهار، ۱۳۷۸ش. صص. ۱۰۶ - ۱۲۳.

کتاب‌شناسی ترجمه آثار حدیثی شیخ صدوق به فارسی. ع. باقری بیدهندی. علوم حدیث، ش. ۲۵، پاییز، ۱۳۸۱ش. صص. ۱۳۹ - ۱۵۰.

نسخه‌های خطی ترجمه‌های فارسی آثار شیخ صدوق. علی صدراپی خویی. علوم حدیث، ش. ۲۶، زمستان، ۱۳۸۱ش، صص. ۱۶۳ - ۱۷۵.

کتابشناسی ترجمه کتاب‌های حدیثی (۱). حمید فرخیان. علوم حدیث، ش. ۲۳، بهار، ۱۳۸۱ش، صص. ۱۳۵ - ۱۶۴.

کتابشناسی ترجمه کتاب‌های حدیثی (۲). حمید فرخیان. علوم حدیث، ش. ۲۴، تابستان، ۱۳۸۱ش، صص. ۱۴۷ - ۱۷۰.

این در حالی است که برخی از کتب نیز به طور ضمنی به کتابهای ترجمه حدیثی شیعه اشاره داشته‌اند که از آن میان می‌توان به فهرست کتابهای فارسی شده چایی از آغاز تا سال ۱۳۷۰ش. اشاره نمود که توسط بنیاد پژوهشهای آستان قدس رضوی در چهار مجلد انتشار یافته است، اما متأسفانه این اثر و آثار مشابه حجم پائینی از این نوع ترجمه را در خود جای داده بودند و به طور یقین نگارش اثری مستقل در این باب بسیار ضروری می‌نمود.

کتابشناسی حاضر

آنچه که در پیش روی شما محققان و پژوهشگران ارجمند قرار گرفته، کتابشناسی ترجمه‌های موجود متون حدیثی شیعه است، در این کتابشناسی، نسخه‌های خطی، کتب چاپ سنگی و کتاب‌های چاپی مترجم متون حدیثی شیعه به شیوه الفبایی در دو بخش متون حدیثی و متون ادعیه گردآوری شده است.

مواردی که قبل از مطالعه این کتابشناسی باید توجه نمود بدین قرار است.

۱. در بخش‌هایی از این اثر نسخه‌های خطی مترجم از متون حدیثی شیعه آمده است. در معرفی این نسخه‌ها به طور کامل از کتاب «فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه» نگاشته دوست و استاد ارجمند حجة الاسلام والمسلمین علی صدراپی خویی استفاده شده است. قابل توجه آنکه در کتابشناسی حاضر سعی نمودیم معرفی نسخه‌شناختی را در حد لازم ذکر نماییم و محققان و پژوهشگران بتوانند در صورت نیاز به اطلاعات کامل‌تر به اصل فهرست‌نامه‌های نسخ خطی و یا کتاب فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه مراجعه نمایند.

۲. در نسخه‌های خطی ذکر شده در این اثر، تنها نسخه‌هایی ذکر شده که فهرست‌نگاران اشاره به مترجم بودن آنها نموده‌اند. کم نیستند کتاب‌هایی که ترجمه‌شان از متون حدیثی بوده، اما فهرست‌نگار تنها در فهرست خود اشاره به فارسی بودن کتاب نموده است. این کتاب ترجمه است و یا گردآورنده به فارسی اشاره‌ای نداشته و بنده تنها به این گفته که ترجمه حدیثی، یا ترجمه فلان کتاب می‌باشد و یا قرینه‌ای که بنده را به مترجم بودن اشاره کند استناد نموده‌ام.

۳. در میان کتاب‌های چاپی کم نبوده‌اند متونی که آکنده از احادیث مترجم بوده‌اند، اما در این کتابشناسی بنا بر این بوده که کتبی را ذکر کنیم که ارجحیت در آنها متون حدیثی باشد، نه مباحث دیگر. به این معنا که مولف به عنوان نمونه کتابی را در تبیین مسائل اقتصادی (زکات، خراج و ...) نگاشته و در کنار آن احادیثی نیز در این باب آورده و ترجمه نموده است و در کنار آن آیات و نظریه‌های فقهی و ... را نیز بیان داشته است. این نوع از کتاب‌ها از دایره کتابشناسی ما خارج است. اما اگر مولف در کتاب خود صرفاً به بیان روایات اقتصادی پرداخته باشد، کتاب در کتابشناسی حاضر ذکر شده است.

۴. در ذکر سنوات نشر کتاب‌های چاپی به جهت اختصار تنها به ذکر سال نشر بسنده شده است. بسیار بوده که کتابی طی یک سال چندین بار تجدید چاپ شده است و یا به قطع‌های مختلف منتشر شده که در کتابشناسی حاضر تنها به یک‌بار آن اشاره شده است.

۵. در کتابشناسی حاضر، برخی از شروح متون حدیثی را که شارحان در آنها اقدام به ترجمه اثر نیز نموده‌اند، حتی الامکان آورده شده است.

۶. از جمله مشکلات این کار فراوانی کتابچه‌های دعا بوده است. متأسفانه عموم ناشران به جهت

استفاده مادی یا با مقاصد خیرخواهانه اقدام به تکثیر بی‌ضابطه این نوع از کتب ادعیه نموده‌اند. البته تکثیر این کتب از ارزش بالایی برخوردار است، اما متأسفانه برخی از ناشران با کی‌برداری و بدون رعایت حق و حقوق پدیدآورندگان و مترجمان اقدام به این کار نموده‌اند. مترجمان بسیاری از این کتب مشخص نیست، منبعی که این ادعیه از آن برداشت شده و به صورت مجزا منتشر شده نیز نامشخص است. در این گونه موارد ما ناچار به ذکر کتاب بدون اشاره به اصل و یا مترجم آن اثر بوده‌ایم.

۷. کلیه اعداد که در ابتدای اسم کتاب‌ها قرار گرفته‌اند به حروف تبدیل شده است. از باب نمونه کتاب **۱۱۰ حکمت از نهج البلاغه** تبدیل به **یکصد و ده حکمت از نهج البلاغه** تبدیل گردیده است. ۸. در بخش گزارش متون ابتدا با استفاده از منابع مختلف و معتبر سعی شد گزارشی در خور، در خصوص کتابها درج گردد و البته بنده نیز با مراجعه کتابخانه‌ای بخش قابل توجهی از آثار را رؤیت و گزارش متن آنها را تکمیل و یا نگاهسته‌ام؛ با این حال مواردی هست که گزارشی از متون آثار ارائه نشده است.

۹. در ذکر مشخصات کتاب در بسیاری از موارد گردآورندگان آثار خود مترجم آثار بودند لذا نقش آنها صرفاً مترجم ذکر شد و همچنین از بیان نام مصححان، ویراستاران و ... خودداری شد چرا که در این اثر اصل را بر معرفی مترجمان و آثار ترجمه نهاده‌ایم.

۱۰. از آنجا که این اثر در مدت زمانی نسبتاً طولانی و توسط چندین نفر به سامان رسیده، ممکن است خوانندگان محترم با برخی از ناهماهنگی‌ها و چندگانگی در آرایه اطلاعات مواجه شوند.

۱۱. مخدومه جغرافیایی معرفی آثار چاپی در این مجموعه، منحصر به آثار چاپ شده در ایران است؛ گرچه در مواردی آثاری در غیر ایران نیز معرفی شده است.

۱۲. اطلاعات مربوط به آثار خطی عمدتاً بر اساس فهرست‌نامه‌های منتشر شده تا سال ۱۳۸۰ شمسی است؛ بنا براین اطلاعات مربوط به نسخه‌های خطی‌ای که فهرست‌نامه‌های آن بعد این تاریخ چاپ شده است، در این مجموعه نیامده است؛ گرچه اطلاعات مربوط به برخی از فهرست‌نامه‌های مخطوط در دسترس این اثر دیده می‌شود.

۱۳. این اثر قطعاً کامل و بی‌نقص نیست، هرچند این حقیر سعی وافر در استقصای کامل منابع جهت نگارش این کتاب‌شناسی داشته‌ام، اما بعین‌الارم که هنوز بسیاری از آثار ترجمه شده به دلایل مختلف از چشم من دور مانده است. لازم می‌دانم از کلیه محققان، مترجمان و ناشرانی که اثر و یا آثاری مرتبط با این کتاب‌شناسی دارند و با کمال تشرف در این اثر نیامده و یا با اشکال و نواقصی ذکر شده، درخواست می‌کنم که حقیر را با راهنمایی‌های خود در تکمیل این کتاب یاری‌رسان باشند. دوستان عزیز می‌توانند از طریق آدرس پست الکترونیک Majidjalise@gmail.com بنده را مورد لطف خود قرار دهند.

این تدوین

ترتیب نگارش این اثر، ترتیب الفبایی عنوان کتاب است، و در انتها نیز نمایه‌ای از پدیدآورندگان درج گردیده است.

در کتابهای چاپی بعد از ذکر عنوان کتاب، اگر کتاب عنوان دیگری داشته باشد، ذکر شده و همچنین در ذیل ترتیب الفبایی خود نیز ارجاع به اصل کتاب داده شده است. بعد از آن عنوان نویسنده کتاب و بعد مترجم آن آمده است که در این اثر تمامی این عناوین مطابق استاندارد **مستند مشاهیر** کتابخانه ملی مستندسازی شده است. در مرحله بعد، محل نشر و بعد از آن نام ناشر ذکر شده است، سعی شده است در ذکر نام ناشر یکسان‌سازی صورت گیرد و عنوانی که برای ناشر مشهور و متداول بوده درج گردد. تعداد مجلدات، شماره صفحات، قطع کتاب، نوع جلد و سال و یا سال‌های نشر کتاب نیز به ترتیب بعد از نام ناشر آورده شده است.

نکته قابل توجه آنکه به جهت عدم تکرار مشخصات کتاب‌شناختی، اگر اثری توسط یک ناشر در مدت یک سال چندین بار به چاپ رسیده باشد، تنها یک‌بار بدان اشاره شده است. همچنین از

تکرار مشخصات نشر برخی از آثار، که توسط یک ناشر در سنوات متعدد به چاپ رسیده و برخی از ویژگی‌های ظاهری آنها تغییر نموده است، خودداری شده است. در بخش آخر گزارش متن مشتمل بر معرفی اجمالی کتاب و برخی از خصوصیات ترجمه بیان شده است.

در نسخه‌های خطی در بخش معرفی نسخه، ابتدا شهری که کتابخانه در آن قرار گرفته است ذکر گردیده و بعد از آن نام کتابخانه، شماره نسخه، نوع خط، کاتب، تعداد برگ‌ها و سال کتابت نسخه ذکر گردیده است. در انتها داخل کروشه منبعی که این مشخصات از آن برداشت شده است قرار گرفته است. در خصوص کتاب‌های چاپ سنگی نیز مشخصات همچون کتاب‌های چاپی ذکر گردیده و در انتها داخل کروشه بیان گردیده که کتاب چاپ سنگی است.

علائم و اختصارات

بی‌تا: بدون تاریخ

بی‌چا: بدون چاپخانه

بی‌نا: بدون ناشر

ج: تعداد مجلدات

ح: حدود

د: در گذشته

س: علیها السلام

ش: بعد از عدد، هجری شمسی

ش: قبل از عدد، شماره تسه

ص: صلی الله علیه و آله و سلم

ص: قبل از عدد: تعداد صفحات

ع: علیه السلام یا علیهم السلام

عج: عجل الله فرجه الشریف

ق: هجری قمری

گ: برگ

م: میلادی

تشکر و قدردانی

در پایان برخود لازم می‌دانم از زحماتی که همسر در مدت نگارش این اثر تحمل گردید، کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم، همچنین از استاد ارجمند جناب آقای محمد بابلی مدیر گروه ترجمه در پژوهشکده علوم و معارف حدیث که در مسیر انجام این پروژه با سعه صدر و رقت فراوان کاستی‌ها و اشتباهات را متذکر گردیدند و همچنین از همکار گرامی ایشان جناب آقای وحیدرضا نوربخش مراتب قدردانی خود را اعلام نمایم. همچنین از دوستان بزرگوار جناب آقای ابوالفضل حافظیان بابلی و احمد رنجبری حیدری که این کتاب را پیش از چاپ مرور کرده و مواردی را متذکر شدند کمال تشکر را دارم.

ومن الله التوفیق

مجید غلامی جلیسه

۱۷ ربیع الأول ۱۴۳۱ق

۲۸ آذر سال ۱۳۹۴ش